

پښتو تذکرة الاولياء

د

سليمان ماكو

(۶۱۲ هـ ق تالیف)

سريره، سمون او نښلونی

د

پوهاند عبدالحی حبیبي

پنځوس کاله پخوا زه د هلمند د ناوې د آدم خان په کلي کي، د زرو کتابو د پیدا کولو په اسره، د هغه ځای په ماجتو کي گرځیدم.

لرغونی حجری او د خاورو او گرزونو ډکي طاقچي می پلټلې، چي ډیری زری او ورستي پاني او کاغذونه به هلته، د خزدکو او خټکانو خوراک و.

دی سره شوریدلو پانو ته چا له دی لاس نه وروی چی د زرو خطی او چاپ سوو قرآنو پانی به هم ورسره وی، او خلکو به په دی سبب چی د قرآن عظیم، څیرو او نورینو سوو پانو بی حتی می د دغه بی په هر ډول پیدا کول اچي یی د لاس په یوه گوبنه طاقچه کی ایښوولی، چی د انسان یا حیوان تر پښو لاندی نه سی.

څلک ساده او نالوستی وو، نه پوهیدل، چی ښایی په دغو زرو گرز او دود وهلو پانو کی به د اسلافو د ارزښتمنو آثارو څخه، د کوم گټه ور کتاب څو پانی هم وی.

هغه وخت زما د ځوانی ورځی وی، له یوه کلی څخه به بل کلی ته پلی تلم، اولکی به می تر پښو کښلی چی گوندی داسی یو څه لاس ته راسی، چی هغه د خوندی کیدو وړ وی.

په دغه تمه او هيله، يوه ورغ، په يوه ماجت كې پر يوه خطي دود وهلي د گرزو پكه، خزدكو خورلي نسخه پيښ سوم. دا د حنفي فقه د فروعو د كنز الدقايق يوه د هند چاپ، بي سروپايه شوريدلي نسخه وه چې د پاڼو په منځ كې يې څلور پاڼي په يوه بل ډول پرتي وي، خو د خزدكو د تطاول وار لا نه و ور رسيدلي.

دا پاڼي دولس نيم سانتي متره پيسور او پنځلس سانتي متره اوږدوالي لري، خط يې بد او بي خونده نسخ، خو كله كله نستعليق ته ورته دي. پر هغسي سپين كاعذ كنبل سوي دي، چې په قندهار كې يې كوكانی کاغذ باله (بنايي خوقندی؟)

د مخو د ليكو عدد مختلف دي، مثلا لومړي مخ ۱۶ ليكي، دريم مخ ۱۱ ليكي، څلرم ۹ ليكي، او آخر مخ ۱۲ ليكي لري.

په لومړي ليدنه دا ښكاره سوه چې دا پاڼي پښتو دي، او تر لومړي مخ دمخه چې كومه صفحه سپينه ده د متن په خط (هذا كتاب تذكرة اوليا) پر كنبل سوي دي.

د دې خط او املا لوستنه زما له پاره پير سخت كار و، لس كاله دا پاڼي زما سره نالوستي پاته سوي. خو په ۱۳۲۰ ش كال چې ما د پښتانه شعراء لومړي ټوك چاپاوه نو مي وكړاي سواي چې دا پاڼي گرده ولولم، او د دغه كتاب د ۶۴ او ۶۵ مخ تر منځ، د اصلي پاڼو د عكسونو سره يو ځاي، د پښتو ادبياتو د پلټني او گروپزني ډگر ته را ووتلي.

د كتاب مولف سليمان د بارك خان زوي، په قوم ماكو سابعزي، د ارغسان اوسيدونكي و چې په ۶۱۲ هجري قمری كال يې دا د اولياوو تذکره كنبلي وه.

د سليمان د تذكری د دغو څلورو پاڼو تاريخي او ادبي ارزښت له دې جهته پير دي، چې د پښتو نثر ډيره لرغوني نمونه مور ته را سپاري، او بيا دري سوه كاله وروسته مور د پير روښان او اخوند درويزه مسجع نثرونه لرو، خو د سليمان ماكو د نثر په توگه، بله پخواني نسخه تر اوسه نلرو.

كله چې د دې تذكری دغه پاڼي پيدا سوي، هغه مي په دې دا وروسته پنځوسو كلو كې پښتانه شعراء او د پښتو ادبياتو تاريخ (دوهم ټوك) كې معرفي كړي، او نوري مقالې او څيړني مي هم پر خپري كړي، چې د هېواد په داخل او خارج كې د پوهانو د توجه وړ وگرزیدي.

اوس زما زلمی شاگرد، ښاغلی هیوادمل همت وکی، او دغه سره پاشلی لیکنی او

یادونی یی سره را غونډی کړی چی دا دی اوس اصله لاس ته راغلی نسخه او د هغی نقل د متن په توگه، او زما ځنی څیرنی او څرگندونی یی د مقدمی شرحو او تعلیقاتو په توگه یو ځای ورسره خپریږی.

زه د بناغلی زلمی د دی زیار مننه کوم، او ده ته د پوهی او څیرنی د زیاتوالی او توفیق غواړم، چی سبا ته په حقه زموږ ځای ونیسی.

کابل، جمال مینه ۲۰۲۰، ۶۱

د پښتو خادم: عبدالحی حبیبی

سریزه

د پخوانو آریایانو او د اکثر و نورو اقوامو زاړه ادبی آثار منظوم وو او منثور یی پیر لږ پاته دی.

ویدا او اویستا دواړه منظوم وو د سنسکرت زاړه کتب هم اکثر منظوم دی. نو له دی جهته د آریایی اقوامو د نظم تاریخ تر نثر دمخه دی. په دی کی هیڅ شک نسته، چی د ژبی اساس پر نثر ایښودل کیږی مگر څنگه چی بشر خپل پخوانی ادبی آثار په حافظه کی ساتله، او د لیک او تحریر فن لا نه و ایجاد سوی نو د حافظی د ساتلو لپاره نظم تر نثر آسانه و او هر کله به د آریایی اقوامو ریشیانو (شاعرانو) خپل دینی او اجتماعی مطالب نظم کول، او حماسی شاعرانو به خپل جنگی او حماسی اشعار په منظوم ډول پېودل. د ویدا قدیم آثار د دغو ریشیانو د قریحی نتایج دی، اوستا هم د زرتشت او د ده د اتباعو گیتونه او سندری دی، د زاړه یونان ایلیاد او اوډیسه هم د هومر حماسی سرودونه دی.

د پښتو ژبی په ادبی تاریخ کی هم موږ ته تر اسلام را وروسته، لومړی منظوم اشعار لاس ته راغلی دی، او د قدماوو په دوره کی تر (۶۰۰هـ ق) دمخه د کوم منثور اثر درک نه لرو، فقط هاشم سروانی (د سالو وږمه) یو کتاب راته معلوم دی، مگر منظوم اشعار خورا

دیر دی چی لکه پخوانی آریایی متون سینه په سینه را نقل سوی، او وروسته په کتابو کی ضبط سوی، او تر موږ پوری را رسیدلی دی.

ځکه چی پښتو ژبه د قدیمو منظوماتو په شهادت موجوده وه، نو طبعاً به یی نثر هم درلود، مگر ښایي چی د لیک او تحریر د نه والی په سبب (نثر) نه وی ضبط سوی، او که څه هم و، هغه به د زمانی څپو وروسته وری وی.

په دغه علت نو موږ د قدامو په دوره کی تر (۶۰۰ ه ق) پوری د پښتو نثر نسو موندلای، او تر دغه وروسته د متوسطینو په دوره کی چی څلور پیړی ده، د نثر نمونی لرو او نثر لیکونکی پښتانه پیژنو چی کتب یی تالیف کړی دی.

د مغلو تر تاراک دمخه یعنی تر (۶۰۰ ه ق) پخوا د پښتو ژبی ادبی مراکز، غور، هلمند، ارغنداو او د ترنک ورشو گانی وی، څنگه چی دغه مراکز د مغولو خونخورو لښکرو وړان کړل او د مدنیت یوه بولگه یی نه پکی پرینووه، نو ښایي چی د پښتو دیر کتب او آثار هم ورسره تباہ سوی وی.

یو ټینگ دلیل سته چی د (۶۰۰ ه ق) په حدودو کی چی د نثر کومه نمونه موجوده ده، هغه دیره پخه او متینه او خوږه ده، د یوی ژبی نثر چی دی درجی ته را رسیږی طبعاً یی باید دمخه ابتدایی مراحل طی کړی وی، څو د طفولیت له مراتبو څخه د رشد او پخوالی درجی ته راغلی وی.

نو له دی خبری څخه استدلال کوو، چی باید دیر دمخه لا اقل دوی دری پیړی پر پښتو نثر تیری سوی وی، څو د اوومی پیړی متانت او پوخوالی یی میندلی وی.

له دی لنډو یادونو وروسته به زه د پښتو د لومړنی تر لاسه سوی نثر لیکوال در پیژنم او بیا به یی په نثر او خصوصیاتو وږغیږم.

سليمان ماكو

د تذكرة الاولياء ليكوال

(٦١٢ هـ ق)

د پښتو ژبې له پخوانو ليكوالو او نثر ليكونكو څخه چې تر اوسه معلوم سوي دي يو غټ او مقتدر ليكوال سليمان ماكو دي.

دي د بارك خان صابزي ماكو زوی دی، چې د قندهار په ارغسان كې اوسیده، د ماكو قبيله تر اوسه هم په لږ تعداد هوري اوسي، او په ابداليو (درانيو) كې شاملیږي. سليمان له دي قومه يو پوه ليكوال راوتلی دی، او د پښتونخوا په غرو او رغو كې يې سياحتونه كړي او د خپل عصر مشهور روحاني او ادبي رجال يې ليدلي دي.

دي پخپله وايي: چې په (٦١٢ هـ) تللی وم او د پښتونخوا په غرو او رغو گرځيدم، او د لويانو مراقد مي ليدل او پلټل، داسي ښكاري چې سليمان تر دغه مفيد او گټور سفر وروسته موفق سو چې د پښتو نوموړو بزرگانو په احوال كې يوه تذكرة الاوليا وليكي او د دوي ويناوي او اشعار په دي كتاب كې خوندي كړي. دا كتاب متاسفانه چې ټول اوس ورك دي، خو لومړي اووه مخه يې ما تر ١٣١٩ ش كال دمخه په قندهار كې وموندل او د هغو مخو عكسونه مي د كابل په سالنامه او بيا په پښتانه شعراً لومړي ټوك كې خپاره كړل.

سليمان ماكو د پښتو يو پخوانی مورخ او نثر نويس دی، او د ده د نفيس او گټور كتاب دغه څو مخه د پښتو ژبې او ادبي رجالو د تاريخ لپاره داسي مفيد ثابت سول چې د ادب او پښتو تاريخ يې تر ابده مرهون دي.

سليمان ماكو مؤرخ

د سليمان تذكرة د پښتو مشاهيرو او ادبي رجالو يو مفصل تاريخ دی چې د هر سړي احوال پكې بيانوي د هغه علمی او روحاني مقام ښيي، او بيا يې اشعار او ويناوي را نقلوي. د تذکری څو پاڼې چې پیدا سوي دي، دا ځيني معلومیري چې سليمان د پښتو مشاهيرو احوال په داسي ډول ليکله چې پلانی سړی څنگه ژوند کاوه، چيري اوسیده، پلار، نيکه او کورنی يې کومه او چيري وه؟ اوله هغه سړی څخه د خلکو په خوله او زړو كې کومه وينا او

کوم شعر پاته دی؟

دی په خپل سیاحت کی د کامرانو حضور ته رسیدلی دی او کوم مشاهیر چی مړه وه، د هغو مراقد یی موندلی او لیدلی دی او د تاریخی وقایعو په ضبط کی یی ډیر د قوت کړی دی په دیباچه کی پخپله وایی:

په سن دوولس او شپږ سوه د هجری تللی وم او د پښتونخوا په راغو او کلیو گرځیدم او مراقد د اولیاوو او واصلینو می پلټل او په هر لوری می کامران موندل او د دوی په خدمت کی خاکپای وم او هر کله په سلام ورته ولاړ چی له سفره په کور کښینستم او تڼاکی می وچاودلی د پښو بیا پاخیدلم او له څښتنه می مرستون سوم چی احوال د هغو کامرانو وکارم او دوی چی هغه ویناوی پاته کړی دی او پښتانه یی لولی اوس.^۱

له دی څخه ښکاری چی سلیمان په تذکره کی خپل مشاهدات او د سیاحت لیدل سوی او کتل سوی معلومات کښلی دی، او لکه پاخه مورخان د خپلو لیدلو او کتلو څخه حکایت کوی، او یا هغه روایت لیکي چی له پښتنو څخه یی په ټینگه ارویدلی دی.

د سلیمان تذکره د پښتو د پخوانو شاعرانو په احوال او آثارو کی زموږ یو پخوانی تاریخ او پوخ ماخذ دی هغه اووه مخه چی له دی تذکری څخه لاس ته راغلی دی د دغو شاعرانو احوال پکی سته: (۱) شیخ بیټنی (۲) ملکیار غرشین (۳) شیخ اسمعیل (۴) قطب الدین بختیار. دا خبره هم باید هیره نه کړو چی سلیمان د پښتو رجالو په تاریخ کی هغه سبک نه دی تعقیب کړی، هغه چی د شیخ عطار په تذکره الاولیا کی ټاکلی سوی و.

ځکه چی شیخ عطار یوازی د اولیاوو د زهد او تقوی حکایات سره را ټول کړی دی، مگر سلیمان د رجالو د ژوندانه احوال او د دوی اخلاق او کورنی او هم ادبی موقعیت ښی او په دی ټول ټول پوه سړی او سترگور مورخ ښکاری، نو د ده کتاب په حقیقت کی د تصوف کتاب نه دی بلکه د شعر او ادب یوه گرانبه مجموعه ده.^۲

د سلیمان په عصر کی د پارسی ژبی تذکری لیکلی سوی دی چی مشهوری یی هغه د شیخ عطار تذکره الاولیا او بله د شاعرانو تذکره لباب الالباب ده چی محمد عوفی د (۶۱۸ هـ

^۱ تذکره الاولیا قلمی

^۲ کابل کالنی د ۱۳۱۹ کال گڼه د تاریخچه سبکهای اشعار پښتو مقاله او همدارنگه پښتانه شعراً لومړی ټوک، ۱۳۲۰ ش د ۶۵-۶۴ مخونو تر میبع د تذکره الاولیا عکسونه، کابل پښتو ټولنه.

ق) په حدودو کی کنبلی ده، د شیخ عطار تذکره خو تاریخی ډول کورټ هیڅ نه لری، اما تر عطار دمخه کشف المحجوب د صوفیانو مقامات او ملفوظات او اخلاق او اقوال بیانوی خو لږ لږ تاریخی احوال هم لری، د سلیمان تذکره یو څه د علی هجویری غزنوی کتاب ته ورته ده.

اما لباب الالباب چی د پارسی ژبی د شاعرانو تذکره ده، هم د دوی احوال او دقیقانه تاریخی کوایف نه لری بلکه زیاته برخه یی د دوی د اشعارو په نمونو ږکه کړی ده.

د سلیمان تذکره دا مزیت لری چی هم د رجالو اخلاق او احوال وایی او هم یی د کلام نمونی لری او هم د دوی روحانی مقامات او د تصوف برخه څرگندوی له دی جهته مور د سلیمان تذکره د تذکره اولیا او تذکره شعراً تر منځ یوه جامعه نسخه گڼو او سلیمان یو بصیر مدقق مورخ او تذکره نگار بولو.

تر سلیمان ماکو دمخه د پښتو ژبی کومه منثوره نمونه مور ته نه ده معلومه، چی پخوا به د پښتو نثر څنگه و او څه سبک او ډول یی لاره، خو د سلیمان د نثر پوځوالی او متانت دا راته څرگندوی، چی د دغه عصر نثرونه به دغسی پاڅه وو او لکه د پارسی نثر چی هم په دغو غزنوی او غوری دورو کی متین او پوځ او خوږ و د پښتو نثر به هم ښه او د فصاحت اصولو ته نږدی و.

د سلیمان ماکو نثر که په تحلیلی سترگو ولیدل سی تر دغو درو عواملو لاندی یی نشو نما راته ښکاره کیږی، او په هغه ادبی محیط کی چی دی نثر وجود موندلی و، هم دا دری عوامل موجود و.

۱- د پښتو ژبی خپل اثر چی سلیمان پښتون و او د پښتو ژبی ویونکی و. نو طبیعی ده، چی دغه عامل به د ده د نثر پر ادبی بڼیه او جوړښت پوره اثر درلود. او ښایی چی تر ده دمخه چی کوم نثاران موجود وو، د هغو د لیکولو سبک به هم پر ده دروند اثر لاره.

۲- په پارسی ژبه کی چی کوم لوی ادبی حرکت موجود و، او د سلیمان ماحول یی نیولی و، ضرور به یی د ده پر نثر هم اثر کړی وی.

۳- په دغه عصر کی پارسی نثر ښه رشد موندلی و، هم په غزنی او هم په خراسان او هم په هند کی خپل عروج ته رسیدلی و. تاریخ بیهقی او زین الاخبار او د محمد عوفی لباب الالباب او جوامع الحکایات تاریخ سیستان او بیا طبقات ناصری او نور کتب د دغه عصر

مهم منشور آثار دی، حَکّه چی پښتو هم د دغه ادبی چاپېر په منخ کی ژوند کاوه، نوی اغیزی هم طبیعی وی.

په دغه عصر کی عربی ادب او عربی ژبی هم پوره او بشپړ اثر کړی و. پخپله پارسی نثر هم په ابتدا کی تر دغه اثر لاندی نشو نما وکړه، او د (۵۰۰ هـ ق) په حدودو کی چی کوم پارسی منشور کتب ولیکل سوه، د عربی ژبی اغیزی پکی څرگندی دی، حَکّه چی پښتانه هم د عربی ثقافت سره په دغه زمانه کی پوره ارتباط لری، پر پښتو هم د عربی اثر سوی دی. د سلیمان ماکو په حیاتی محیط کی دغه دری سایقه موجود وو، چی هر یو پر ادبی تحول او د لیک او نثر پر پول باندی طبعاً اثر کوی، او زه هم تر دغو درو عواملو لاندی د سلیمان نثر تحلیلوم.

(۱) د ده پښتو

د سلیمان نثر د پښتو ژبی له خوا دوه اړخه لری، چی دواړه هم په ادبی تدقیق او پلټنه کی خورا مهم دی. یو اړخ یی د ادا طرز او جمله بندی او د عباراتو تلفیق او سره نښلول دی، چی څنگه خپل مطالب ادا کوی، څنگه جملی لیکي، او د کلام عمومی سیاق او سباق یی څنگه دی؟

دوهم د ده د نثر کلمات او الفاظ او لغات څنگه دی؟ آیا د ده په پښتو کی هم لکه پخوانی شعراً ځینی متروک او مړه کلمات سته که یه؟ نو پخپله د پښتو ژبی له پلوه که د ده نثر وسپړل سی روان دی اغلاق او تعقید نه لری اوږدی او پیچلی جملی نه استعمالوی او د طبیعی مکالمی رنگ لری.

سلیمان د عباراتو په تلفیق او سره نښلولو کی استاد دی، او عبارات یی لنډ لنډ او واضح دی، جملی سره پریکوی او هری مبتداً ته بیل خبر ورکوی، د متعددو معطوفو مبتداوو د پاره په یوه خبره اکتفا نه کوی، او هم له دی جهته یی نثر وضاحت او سلاست لری. او جزیل کلام باله کیږی.

د پښتو ژبی اصلی او طبیعی رنگ هم دغه دی، چی خبری یی پری پری وی، او هر کلام ځانله مستقل وی او پیر معطوفات ونه لری، او یوه پر بله بار سوی جملی نه وی، چی پخوانی پارسی کی هم د نثر لیکلو مقبول سبک دغه و. مگر وروسته چی د مغولو د دوری ناوړه نثر

رواج سو، دغه وضاحت او جزالت او خوږ والی یی بایلوډ. لاندی د دواړو ژبو څخه مثالونه وگوری. د ابو الفضل بیهقی سره پریکړی او واضحی جملی: پس رسول بر پای خاست و منشور و نامه را بر تخت نهاد و امیر بوسه داد و بوسهل زوزنی را اشارت کرد تا بایستد و خواندن گرفت.^۲

د عطا ملک جوینی اوږده او سره نغښتلی معطوف عبارات چی څو قرنه تر بیهقی وروسته د مغولو د دوری په سبک لیکل سوی دی: به سبب تغییر روزگار و تاثیر فلک دواړ و گردش گردون و اختلاف عالم بوقلمون مدارس درس مندرس، و معالم علم منطمس گشته و طبقه طلبه آن در دست لگد کوب حوادث پایمال زمانه غدار و روزگار مکار شدند، و به صنوف صروف فتن و صحن گرفتار، و در معرض تفرقه و یوار معرض سیوف آبدار شدند و در حجاب تراب متواری ماندند.^۳

په پخوانی پارسی کی د بیهقی او د ده معاصرینو لیک له طبیعی محاوری څخه لیری نه دی، اما د مغلو تر دوری وروسته اکثر لیکونه د محاوری له ډوله دونی لیری دی چی فرق یی په لومړی نظر سړی ته ښکاری.

د سلیمان ماکو پښتو نثر هم د پارسی د پخی انشا رنگ لری. کوم نثر چی په غزنوی دوره کی له ۴۰۰ هـ ق نه تر ۵۰۰ هـ ق پوری مروج و. لاندی جملات د نمونی په ډول د سلیمان ماکو له تذکری څخه راوړل کیږی:

نقل کاوه سی چی په روزگار د غازی شهاب الدین چی په پیلی کی هغه ستر واکمن تاتویبی ور وښانده او هوری مړ سو.^۴

خلاصه

د سلیمان نثر د عمومی محاوری څخه لیری نه دی، جملی یی پری پری دی، وضاحت لری، مقاصد لنډ لنډ ادا کوی، د یوی جملی خبر په بله پوری معلق نه پریږدی او ځینی هسی

^۲ تاریخ بیهقی ص ۴۸

^۳ جهانکشی جوینی ج ۱ ص ۴.

^۴ د سلیمان ماکو تذکره.

زاره تعابیر او ادبی مصطلحات هم لری چی اوس نسته.

د مثال په ډول تیاکی وچاودلی د پنبو. چی مقصد یی په خپل مسکن کی آرام کول او هوسایی ده.

ډیر زښت یی ووژل. چی په اوسنی اصطلاح له لومړیو دوو کلمو څخه یوه کافی ده، او دواړی نه وایو او دا زښت-زخت هغه د درۍ-پارسی سخت دی، چی د تاکید لپاره په سامانی او غزنوی پارسی کی ډیر مستعمل و او اوس هم موږ په پښتو کی کله کله وایو مثلا سخت یی وواهه. بل ځای وایی پر نری د ستن بزغو وه یعنی پر دنیا یی د روحانیت او ستانه توب آوازه وه، چی اوس نه د ستن او نه د بزغو کلمات سته او نه داسی تعییر څوک کوی. ښایی چی دا د هغه وخت تعابیر وی، چی اوس له ژبی څخه وتلی او مهجور دی.

دغسی نور ډیر کلمات په دی یو څو مخو کی مومو چی اوس یی په ژبه کی استعمال نادر دی او مړه گڼل کیږی مثلا گروهیدل (گرویدن) مصدر پخوا موجود و، او د متقدمینو په دوره کی اصلی عنصر او ماده گروه د عقیدی معنی در لوده، لکه چی د شیخ رضی او نصر لودی په اشعارو کی د گروه کلمه راغلی ده، دلته د سلیمان ماکو په نثر کی د دی مادی څخه وگروهید په فعلی ډول راغلی دی، چی معنی یی گرویدن و عقیده کرد ده. دا کلمه په وروستیو ادباوو کی هم مستعمله وه، مثلا خوشحال خان خټک وایی:

نه یی زره په ما نرمیری نه گروهیږی

خدایه څه می سړیکار شه له کافره

بمیا (بومیا) پخوا د رهبر او مرشد په معنی و، سلیمان لیکي: څو چه بمیا سو د وگریه

یعنی د عوامو رهنما سو، چی اوس دا کلمه متروکه او مړه ده.

دغسی دی: پارکی (قطعه شعر) ستر څښتن (خدای بزرگ) گڼون (شمار) کول (خاندان)

دښمن (جوبله (جنگ) او نور کلمات راوړی چی اوس نه دی مستعمل او اکثر دغه

کلمات تر ۱۰۰۰ پوری لا هم په شعری دیوانو کی لیدل کیږی اما له محاوری څخه وتلی دی.

۲- د پارسی اثر

د پارسی ژبی د نثر اثر هم د سلیمان په انشاء کی ښکاری او دا د محیط پوه

طبیعی اغیزه ده، چی ژبه هیڅکله ځان نسی ځنی ژغورلای، ځنی تراکیب او جملی د سلیمان

په نثر کی سته چی خاص د پارسی تراکیو رنگ لری، مثلا مضاف الیه دمخه کول، لکه: او/ تناکي وچاودلی د پنبو چی دغه باید داسی وی: د پنبو تناکي وچاودلی او نور دغسی تراکیب چی د پارسی ژبی اثر پکی ښکاره دی.

سلیمان که څه هم د پارسی کلمات ډیر نه راوړی، او اکثرا پښتو سوچه الفاظ لیکي، خو بیا هم د ده نثر د پارسی کلماتو له خلطه نه دی خالی او دغه محیطی اثر یی قبول کړی دی، وگوری دی د روزگار کلمه کت مت هغسی استعمالوی، لکه د پارسی ژبی پاخه پخوانی لیکوال.

بیهقی لیکي: و به روزگار سلطان ماضی چون معدان والی مکران گذشته شد.

سلیمان وایی: په روزگار د غازی شهاب الدین چی پر کفر یرغل و. بل ځای لیکي: په روزگار د شیخ بیټنی کی د ده ورور سرین نومیده.

دغه نور خالص پارسی کلمات هم د ده په نثر کی سته، لکه درخواست، سپاس، درود، خاکپای، خدای مهربان او نور... چی د پارسی ادبی اغیزی د سلیمان په نثر کی رابښی، او دا اغیزی په یوه مشترک چاپیر کی د ژبو تر منځ یو طبیعی او حتمی امر دی، مخصوصا د پښتو او پارسی تر منځ چی له بوی ریښی څخه دوی اریایی ژبی دی.

۳- د عربی اثر

د سلیمان په نثر کی تر پارسی د عربی ژبی اثر هم ډیر او دروند ښکاری او د دی علت همدا دی چی عربی په دغو وختو کی د پښتنو دینی او درسی ژبه وه، او که به چا له علمه سره مینه درلوده، هغه طبعا عربی زده کوله، ځکه علم یوازی په عربی ژبه کی و، او داسی هم ښکاری چی سلیمان یو متدین او تصوف ته مایل او د دینی علومو طالب سړی و، ځکه چی دغه ټول په عربی و نو به سلیمان عربی کتب لوستلی وی، او د ده د حیات په ځاپیر کی به د عربی ادبی او دینی او تصوفی اثر خورا کلک او هم ډیر و.

د عربی اثر یوازی په پښتو نثر کی نه دی، بلکه د سامانی او غزنوی دوری د پارسی نثر په شهکارونو لکه د بلعمی تاریخ او تفسیر طبری او د بیهقی تاریخ آل سبکتگین او نورو ټولو کی د عربی نثر هسی واضح او ښکاره اثرونه لری، او د پارسی په نثر کی په څرگند ډول، نو پښتو نثر خو له بوی خوا مستقیما د عربی تر اثر لاندی و او له بلی خوا یی له پارسی نثره

استفاده کوله چی هغه هم د عربي له اغيزو څخه خالی نه و، نو له دغو دوو جهتو څخه د سلیمان په نثر کی د عربي اثرونه خورا څرگند او ښکاره دی.

یو پښتون معاصر لیکوال د سلیمان پر نثر هسی لیکي: "غټه خبره چی په دی نثر کی نظر ته راځی دا ده چی په دی کی عربي رنگ معلومیږی، جمله بندی او ادا د پارسی د عربي تاثیر لاندی ده. زه دا نه شم ویلای چی هغه وخت گوندی د پښتو طبیعی آهنگ دغسی و، بلکه کیدی سی، چی پخپله سلیمان د عربي تعلیم یافته اوسی، نو ده چی د پښتو نثر لیکلی دی، طبعاً د عربي تر اثر لاندی راغلی دی. د سلیمان په عربي تعلیم باندی دا خبره دلالت کوی، چی د ده په نثر کی عربي الفاظ لکه قطب، قدوة الواصلین، مراقد او داسی نور شته، او صحیحه خبره دا ده چی په دغه وخت کی پرته له عربي څخه بله د تعلیم ذریعه وه هم نه." دا چی مور وویل چی د ده په نثر کی د عربي اثر معلومیږی، د لاندی جملو څخه ښه تر څرگندیږی:

۱. وایم حمد او سپاس د لوی خاوند.
۲. نقل کاندی چی شیخ بیټنی هوسید په غره د کسی باندی.
۳. سرین نه درلود زامن.
۴. خدای مهربان د اسماعیل په برکت سرین ته نصیب کړه دونی زامن چی تر وس تیر سو گبون د هغو.

۵. پکه سوه مزکه د پښتنخا د دوی په کول.
په پورته جملو کی د عربي رنگ څرگند دی. څوک چی د عربي سره آشنایی لری، هغوی پخپله پوهیږی زه نه غواړم چی د نحو او جمله بندی د اصولو په بیان چی یو رقم تحصیل د حاصل دی، خپل مضمون اوږد کړم هو دومره قدری به ووايم چی دغه جملی نن ورځ مور په پښتو کی څه رنگ ادا کوو وگوری:

۱. د لوی خدای حمد او سپاس وایم.
۲. داسی نقل کاندی چی شیخ بیټنی د کسی په غره اوسیده.
۳. سرین زامن نه درلودل.
۴. مهربان خدای د اسماعیل په برکت سرین ته دونی زامن ورکړه چی اوس د هغو گبون تر وس تیر شو.

۵. د دوی په کول د پښتونخوا زمکه پکه شوه.

اوس که موږ د سلیمان ماکو دغه څو جملې په غور وگورو نو په ټولو جملو کې فعل تر خپلو متعلقو مفاعیلو دمخه راغلی دی، چې دا د عربي اثر ښکاري، مثلاً که لومړی جمله په عربي وی نو به الحمد لله العظیم وی چې د پښتو جملې رنگ یې هم دغسی دی. او د عربي د تقلید اثر پکې ځلیری، او دا د عربي ژبې د جمله بندې تقلید له ۴۰۰ هـ ق څخه په پارسی کې هم مروج و، چې د بیهقی دا جملې یې ښه څرگندوی: امیر گرد بر گرد قلعه بگشت، جنگ جایها بدید، نمود پیش چشمش و همت بلند و شجاعش آن قلعه و مردان بس چیزی. بل ځای وایی: امیر نشاط شراب کرد، و نمود بس طریبی که دلش سخت مشغول بود. په پښتو جملو کې چې د سلیمان له نثر را واخستلی سوی، کټ مټ دغه اثر څرگند دی، لکه چې هم تاسی ته ښکاره سوه دغسی هم نقل کاوه سی یا هسی نقل کاندی د عربي اثر دی، چې لیکوالو به د عنعنې پر وخت راوړ او دا رسم هم په پښتو او هم په پارسی کې پاته سوی دی.

د سلیمان ماکو د نثر ممیزات

اوس هم چې د پښتو د لومړی نثر اساسی عناصر یعنی د پښتو او پارسی او عربي اغیزی وڅیړلی سوی یو څو مهم ادبی ممیزات هم لاندی ذکر کیری، چې په دی نثر کی لیده سی.

۱. ایجاز

د سلیمان د نثر یو څرگند مزیت د جملو ایجاز دی، چې دغه ممیزه یې د پارسی له قدیمه نثره سره شریکه ده، تر غزنویانو دمخه تر (۴۰۰ هـ ق) پخوا د پارسی نثر نهایت مواجز او جملی یې لندی دی، چې دی مطلب ته ما دمخه اشاره وکړه.

---

^۱ کابل کلنی ۱۳۱۹ ش کال ۳۴۲ مخ د مرحوم خادم لیک

۲. توصیف او توضیح

د سلیمان په نثر کی ځینی جملی داسی سته چي فقط د توصیف او نښو څرگندولو لپاره راوړلی سوی دی، دا مزیت د پارسی په سامانی سبک کی لږ و، خو د غزنوی دوری لیکوالو بڼه پسی ډیر کړ او د مطلب د روښانولو لپاره یی ځینی پله پسی جملی راوړلی چی مقاصد بڼه پسی واضح سی.^۷

د مثال په ډول: په ویا له د ارغسان هوسیرم او په دی ځمکو پاییرم. بل مثال: شیخ بیتنی هوسید په غره باندی او هلته ډیره و. بل مثال: د دوی په خدمت خاکپای وم، او هر کله په سلام ورته ولاړ. چی په دغو مثالو کی دوهمی جملی د توضیح او توصیف لپاره راغلی دی.

۳. د افعالو تکرار

د پارسی پخوانی لیکوال تر غزنوی دوری دمخه د هری جملی لپاره د فعل ذکر لازم کښی که څه هم یو فعل په جملو کی مسلسللاً تکرار لا هم سی د افعالو تکرار لکه وروسته چی یو ادبی عیب وگڼل سو، د سامانی عصر په نثر کی عیب نه و، بلکه د الفاظو تکرار او د جملو تکرار هم کیده، او دغه تکرار په اوستا او پهلوی ژبو کی هم و، چی پارسی ژبی ته راغلی و، او دا یو قدیم ادبی سنت گڼل کیده.^۸

د مثال په ډول رودکی د ځوانی د غاښو په صفت کی داسی وایی: سپید سیم رده بود و در و مرجان بود، ستاره سحری بود و قطره باران بود. چی بود څلور واره پکی تکرار سوی دی، یا مثلاً لکه دا جملی چی د (۳۶۰ هـ ق) د حدودو دی: من خواستم که کتابی بنا کنم و هر چه شایسته اندرو یاد کنم... و بس قوتها شان پیدا کنم.^۹ د سلیمان په نثر کی هم دغه د افعالو تکرار سته چی د قدیمو نثرو اثر دی او کله دونی ډیر افعال ذکر کوی چی په یوه لیکه کی څو مکرر فعلونه راوړی، د مثال په ډول: بختیار په پښتو سندری کرینه، اوبنی توینه، خدای ته ناری کری غلبلی کری، پارکی لرینه. و گوری پنځه فعله په یوه سطر کی سره یو ځای سوی دی، چی دوه کت مت تکرار هم دی.

^۷ سبک شناسی ج ۲ ص ۶۹

^۸ سبک شناسی ج ۲ ص ۵۵

^۹ الابنیه عن حقایق الادویه، د ابو منصور علی هروی لیک

دلته باید دا هیر نه سی چه د ژبی دغه طبیعی او روان سبک پیر بڼه دی، او د افعالو د حذف او عطف ناروا دود وروسته رواج سوی دی، چی کله کله د کلام رنگ او خوند هم ور واوړی. موږ باید په اوسنی نثر کی دغه د افعالو د حذف بدعت رواج نه کړو، او د قدیم طبیعی او خوږ سبک پیروی وکړو.

۴. د روابطو حذفول

لکه دمخه چی مو وویل قدماوو د فعل تکرار عیب نه باله، او یو فعل یی مکرر هم د څو جملو په پای کی راوړ، خو تر (۴۰۰هـ ق) را وروسته په غزنوی دوره کی لیکوالو په مطعافو جملو کی په قرینه سره د ځینو روابطو حذف رواج کړ، او کلام ته یی ښه راز نوی بلاغت وپاڅښه. د مثال په ډول د بیهقی په دی جملو کی *است رابط فعل محذوف دی: خیمه مسلمانی ملک است و ستون پادشاه و طناب و میخها رعیت. وروسته ماند فعل دری ځایه حذف سوی دی پس چون نگاه کرده آید، اصل ستونست، و خیمه بدان بیا بست و هر گه وی سست شد و بیفتاد نه خیمه و نه طناب و نه میخ. هم چی باید داسی وای: نه خیمه ماند، نه طناب ماند نه میخ ماند.*^{۱۰}

د سلیمان نثر لکه د تکرار افعال زوړ خاصیت چی لری دغسی هم د غزنوی دوری د پارسی رنگ پکی ښکاری، او اکثر افعال حذفوی، او له تکراره یی ځان ژغوری. د مثال په ډول: *وایم حمد و سپاس د لوی خاوند، او درود پر محمد مصطفی چی دی بادار د کونینو او رحمت د ثقلینو... چی یو وایم له درو ده سره او بل دی له رحمته سره محذوف دی.*

۵. د ترمیم حروف

د سلیمان د نثر یوه بله مهمه ممیزه دا ده چی د افعالو په پای کی د ترنم یو نون زیاتوی. او دا هغه خاصیت دی، چی وروسته د پیر روښان او درویزه په سبک کی خورا پیر سوی او یو فنی رنگ یی موندلی دی، یعنی د مسجعو جملو په پای کی د ترنم یو نه زیاتیری. دا ترنم د پښتو لنډیو په آخرنیو سلایلونو کی عام دی، لکه خورینه، کوینه، راوړینه، د خوری، کوی، او راوړی حالی افعالو پر ځای. مثالونه: او سندرې کرینه، یا اوښی توپوینه یا پارکی لرینه، چی دلته د کری، توپوی، لری افعال کافی دی او (نه) زاید دی.

^{۱۰} سبک شناسی ج ۲، ص ۷۲

سجع او موازنه

پخوانو لیکوالو به کله په جملو کی د سجع او موازنی په ډول کلمات راوړل چه د پارسی نثر په سامانی او غزنوی دوره کی دا رعایت لږ و، مگر وروسته چی فنی نثر د عربی په تقلید پیدا سو، دا کار ډیر مبتذل او عام سو. بیهقی هم کله داسی اشجاع لری، د مثال په ډول: *فصلی خوانم از دنیای فریبنده، بیک دست شکر پاشنده، و بدیگر دست زهر کشنده.*^{۱۱} د سلیمان نثر که څه هم مسجع نه دی خو لکه بیهقی او نور کله داسی موازن او مسجع کلمات لری او لکه چی وویل سوه، د افعالو په پای پوری یونه د ترنم لپاره نښلوی، چی مسجع هم سی دا جملی هم دغسی رنگ لری: *او مراقد اولیا او واصلینو می پلټل او په هر لوری می کاملان موندل یا په جوبله کی ملکیار دا پارکی وویل، چی غازیان وپاریدل او په څیر د زمربو ورتوی سول.* دا د سلیمان په نثر کی ځنی داسی اثرونه نه سته چی د پارسی د سامانی او غزنوی دوری سره نژدی کیری او کوم ادبی جریان چی تر ده دمخه دری څلور قرنه په منځنی آسیا کی موجود و سلیمان له هم هغه څخه متاثر ښکاری. اما دا زموږ استنتاج او څیړنی چی فقط د ده د کتاب پر یوه څو مخو باندی سوی دی، په کامل ډول د هغه عصر د نثر عمومی ممیزات نه سی ښوولای، البته که بل یو منشور اثر له دغه عصره، زموږ په لاس کی وای نو به مو د حتم او یقین په ډول څه ویلی وای. له دی جهته هم له دغه بحث او پلټنی تکمیل هغه وخت ته پریږدو، چی د پښتو نثر نوری زری نمونی پیدا سی. او ښایی چی دا کار زموږ آیندگان پای ته ورسوی. او دغه اوسنی ارمانونه او منتج معلومات یا نقض کی یا تایید.

د سلیمان د نثر ځینی ناوړ ترکیبونه

تر اوسه موږ د سلیمان د نثر ښیگری در وښودلی، او د پارسی او عربی کومی اغیزی چی پکی ښکاری تحلیل سوی. په دی نثر کی ځینی غوټه او سره نغښتلی عبارات او تراکیب هم سته چی ناوړ او غیر متحسن ښکاری. ځکه د کتاب بشپړه نسخه نسته، او هم دا څو

^{۱۱} سبک شناسی ج ۲، ص ۷۳

پانی چی پیدا سوی دی په خورا بد خط دی، او سړی نسی ویلای چی دغه تعقیدات او ناوړه تراکیب پخپله د مولف او که د ناسخ او لیکونکی تصرف یا سهو ده؟
موږ چی د دغو څو پانیو شیاق او سباق ته گورو، ځکه چی د مولف نثر سهل روان او خوږ دی نو دا ویلای سو، چی دغه یو څو جملی او مغلق تراکیب به د ناسخ تصرف یا سهو وی.

دا لاندی تعابیر څرگند او خواږه او د بلاغت له اصولو سره سم په نظر نه راځی:
موسی چی ستر پلار و د قطب تللی و له بختیارانو څخه او میشت و پر ایواد چی سند پاله سی. لرغونی برخه زوی د موسی شیخ احمد ته لوی ستانه ورکړ سوی دی، د سنزر لاس ونیو وگروهید او پر نری د ستن رغو وه.

متن

بسم الله الرحمن الرحيم

وايم حمد و سپاس د لوی خاوند او درود پر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم چی دی بدار د کونینو او رحمت د ثقلینو، لوی لوی رحمتونه دی وی د هغه استازی پر آل او یارانو چی دواړه جهان په دوی دی روښان اما بعد زه غریب خاوری سلیمان زوی د بارک خان ماکو سابزی چی په ویاله د ارغسان هوسیرم او په دی مځکو پاییرم، په سن دولس شپږ سوه د هجری تللی وم او د پښتنخا په راغو او کلیو گرځیدم او مراقد او اولیا او واصلینو می پلټل، او په هر لوری می کاملان موندل، او د دوی په خدمت کی خاکپای وم او هر کله په سلام ورته ولاړ.

چی له دی سفره په کور کی کښینستم او تناکی می وچاودلی د پښو، بیا پاڅیدلم او له څښتنه می مرستون سوم چی احوال د هغو کاملانو وکارم او د دوی چی هغه ویناوی پاته کری دی او پښتانه به لولی اوس.

ذکر قدوة الواصلين شيخ مشايخ بييتنى

چى د خدای په پیژندگلوۍ تر ټولو، لوی او بزرگ، نقل کاندی چی شیخ بییتنى هوسید په غره د کسی باندی او هلته پیره او ده به هر کله څښتن باله او روزه به و، په شپو به د خدای په عبادت بوخت و.

نقل هسی کاندی یارانو چی په روزگار د شیخ بییتنى کی د ده ورور چی سرین نومید، او پر شیخ هم خورا گران و، سرین نه درلود زامن او هر کله به ویل خپل ورور ته، بییتنى خپل زوی اسماعیل ورکاوه او لوی سو د سرین په کاله. خدای مهربان د اسماعیل په برکت سرین ته نصیب کړه دونی زامن چی اوس تر وس تیر سو گڼون د هغو، د اسماعیل مرقد مبارک واقع دی د کسی پر غره، چی زه هلته تللی وم.

نقل کاندی چی بییتنى سپین پری سو، نو ده به هر کله څښتن ستایه، او رب ته به یی درخواست کاوه چی زما په کاله او د سرین او غرغشتی په کول کی برکت کنښورده، بادر قبول کړه د ده درخواست، او پکه سوه زمکه د پښتنخا د دوی په کول.

نقل کاوه سی چی شیخ بییتنى به پیر تر پیر دا سندری لولی او د کسی غره کی به گرځیده په شپې:

لویه خدایه، لویه خدایه	ستا په مینه په هر ځایه
غر ولاړ دی درناوی کی	ټوله ژوی په ځاری کی
دلته دی د غرو لمنی	زموږ کیږدی دی پگی پلنی
دا وگری پیر کری خدایه!	لویه خدایه، لویه خدایه!

دلته لږ زموږ اور بل دی	وور کورگی دی وور بورجل دی
مینه ستا کی موږ میشته بو	بل د چا په مله تله نه یو
هسک او مزکه نغښته ستا ده	د مرو وده، له تا ده
دا پالنه ستا ده خدایه!	لویه خدایه، لویه خدایه!

نقل کاوه سی چی په روزگار د غازی شهاب الدین چی پر کفر یرغل و، شیخ ملکیار چی د غرشین ستانه و هم ملگری و د شهاب الدین چی په پېلی کی هغه ستر واکمن ټاټوبی

ورويښانده، او هم هوري مړ سو.

نقل کاوه سی چی په جوبله کی مسلمانان تر شا ولاړه، او کفارو بری وکړ، لیری نه و چی مسلمانان سی د کفارو په کتارو پینا، او دښنه بری وکړی، چی ناخاپه شیخ ملکیار راغی، او پر دښن (بی) یرغل وکاوه او پیر زښت (بی) ووژل.

نورو مسلمانانو هم د ملکیار تر اړخ توری وکښی او سره ومروړل (بی) دښنه. ستر څښتن دوی ته په مرانه د شیخ ورکړه لو سوبه او بری چی پخوا هم نه و په برخه سوی د چا هیڅکله، په هیڅ ځای کی په جوبله کی ملکیار دا پارکی وویل، چی غازیان وپاریدل، او په څیر د زمرو ورتوی سول:

اوس مو یرغل دی

څښتن مو مل دی

غازیانو گوری

ایواد د بل دی

څښتن مو مل دی

منگولی سری کری

دښن مو پری کری

توری تیری کری

څه له به تښتو

څښتن مو مل دی

چی زمري یونه

پر بری یونه

گه تینگ کرو زړونه

اسلام را څخه دی

څښتن مو مل دی

د شهاب په ملا سی

ټول شا و خوا سی

غازیانو راسی

د شهاب په ملا سی

څښتن مو مل دی

نقل کاوه سی چی شیخ ملکیار ستانه به تل تتله د شیخ اسماعیل ستر ستانه پارکی ویل

او ږغ به (بی) کاوه داشیخ د سرین زوی و:

چی ابلیس لعین ښکاره سی

تښته وکړه له ابلیسه

ټول نری توره تیاره سی

هلته ورکه پلوشه سی

غوڅ د پس په کتاره سی

سری وران سی له ابلیسه

نو بی هلته ننداره سی

که هر چا ابلیس خرڅ کړ

که سږی ابلیس ته پر سو نو پر کور د ویر نارہ سی
نقل کاوہ سی چی بختیار می ستر ستانہ و، له د نه څرگند سوی دی، هغه کرامات چی
مو وگروھید او وویل موسی چی ستر پلار و د قطب تللی و له بختیارانو څخه او میشت و پر
ایواد چی سند باله سی، لرغونی برخه زوی د موسی شیخ احمد ته لوی ستانہ ورکړ سوی
(و) د سنزر لاس (بی) ونیو وگروھید او پر نری (بی) د ستن ږغو وه، او د خدای وگریه به
(بی) را بلل په سمی څو چی بمیا سو د وگریه. بختیار په پښتو سندری کرینه، اوبنی توپوینه،
خدای ته ناری کری، غلبلی کری، پارکی لرینه چی یو یی دا دی:

ویر می زړه سوری سوری کر راته وگوره ملوکی!

په بیلتون کی دی وباسم له خوږ منہ زړگی کوکی

راته وگوره ملوکی!

راته وگوره ملوکی!

د بیلتون اورونه بل دی هر گری می زړگی سوخی

لیونی یمه د مینی سوخم زه لکه پیلوخی

راته وگوره ملوکی!

راته وگوره ملوکی!

غورولی دی اوربل دی اور زما په زړگی بل دی

زه بختیار خاوری ایری شوم په اور سوی می کوگل دی

راته وگوره ملوکی!

راته وگوره ملوکی!

تعلیقات

د دی کتاب دغه څو پانی چی دمخه راوړل سوی، په هغو کی د شیخ بیټنی ذکر داسی سوی دی: نقل هسی کاندی یارانو چی په روزگار د شیخ بیټنی کی د ده ورور چی سربین نومید، او پر شیخ هم خورا گران و، سربین نه درلود زامن او هر کله به ویل خپل ورور ته، بیټنی خپل زوی اسماعیل ورکاوه او لوی سو د سربین په کاله. خدای مهربان د اسماعیل په برکت سربین ته نصیب کړه دونی زامن چی اوس تر وس تیر سو گڼون د هغو...^{۱۲}

نعمت الله هم دغه عنعنه په مخزن افغانی کی هسی لیکي: نقل است که سربین برادر کلان بیټنی مفلس بود و از سعادت فرزند هم محروم بود. روزی سربین به خانه برادر خود که شیخ بیټنی باشد آمده عرض کرد که ای برادر! دعا تو در باب جمیع خلائق مستجاب است در باب من توجه نمیفرمایی. حضرت شیخ بیت فرمود که یک پسر مرا ببر و پرورش نما... آخر الامر شیخ پسر خود اسماعیل را به برادر خود سربینی داد...^{۱۳} په دی ډول زموږ لمړی مورخ سلیمان ماکو قول خو تر نعمت الله څلور سوه کاله دمخه دی. مگر یو له بله ربط او نژدیوالی سره لری او دا بنکاره کوی چی تر زرم هجری کال مخکی هم د شیخ بیټنی له بابتته پښتنو معنعن او مستند روایات درلودل.

د شیخ بیټنی نور روایات موږ ته نه دی معلوم او نه د ده د ژوند وخت مورخانو تصریح کړیدی. فقط له پټی خزانی له لیکونو څخه بنکاری چی اسماعیل د بیت نیکه زوی د خربښون معاصر و، دغه سړی په کال ۴۱۱ هـ ق مړ سوی دی، نو چی د اسماعیل د ژوند وخت د ۴۰۰ هجری حدود وی، بنایی چی پلار او اکا یی هم د ۳۵۰ هـ په حدودو کی ژوندی وی.

د شیخ بیټنی اشعار

د پښتو په پخوا نو اشعارو کی د شیخ بیټنی یو مناجات ډیر قیمیتی دی، او دا ادبی ټوټه سلیمان ماکو پخپله تذکره کی هسی راوړی: نقل کاندی چی شیخ بیټنی سپین پیری

^{۱۲} د سلیمان ماکو تذکره الاولیا

^{۱۳} مخزن افغانی قلمی

سو، نو ده چی هر کله خنبتن ستایه، او رب ته به بی درخواست کاوه چی زما په کول او سرین او مرغبتت په کول برکت کنبیرده، بادر قبول کر د ده درخواست، او پکه سوه ځمکه د پښتونخوا د دوی په کول. نقل کاوه سی چی حضرت شیخ بیټنی به پیر تر پیره دا سندری ولولی او د کسی غره کی به گرزیده په شپیی:

لویه خدایه، لویه خدایه!
ستا په مینه په هر ځایه

لکه چی وویل سوه، دا شعر د ۳۵۰ په حدودو اړه لری، او له الفاظو او کلماتو یی هم دغه مطلب ښکاری هغه لغات او کلمات چی پکی راغلی دی، اوس ځینی په دغو معناوو مړه دی، مثلاً ژوی اوس څوک د مخلوق او حیوان په معنی نه وایی، فقط په زرو ادبیاتو کی کله کله وینو او که دغه کلمه په فعلی معنی واخلو یعنی (ژوند کوی) دا تعبیر هم زور دی، او اوس مستعمل نه دی. دغسی هسک هم دلته د آسمان په معنی دی او دا کلمه پدغه مفهوم پیره زره ده، پخوا یی آسمان ته هسک وایه مگر اوس هر لور شی ته هسک وایو او دا لغوی تحول وروستنی دی. لکه د عربی سما چی آسمان ته هم وایی، او د هر ځای لوری خوا ته هم وایی. پر دی شعر د پردیو ژبو اغیزه هم لږ ده او له هغو زرو اثارو څخه دی کوم چی په غرو کی ویل سوی دی، او د عربی او پارسی ژبو له اغیزو څخه تش وی، لکه د امپر کروړ او لودیانو اشعار، مثلاً په ټول شعر کی یوه پردی کلمه نسته او فقط د خدای مشترکه کلمه لری، چی هغه هم ښایی د پښتو په ریښو کی پیره نژدی وی، او د دی سوچه توب علت هم دا دی چی بیت نیکه په کوه سلیمان کی اوسید او پر ژبه یی د نورو ژبو اثر نه و سوی. د شعر وزن او عروض هم د پښتو ملی بدلو ته پیر ورته دی او یو تکرار کیدونکی کسر لری (لویه خدایه، لویه خدایه) چی دغه قدیم ادبی رنگ تر اوسه هم د پښتنو په بدلو کی لیدل کیږی، او ښکاری چی یو پخوانی ادبی مزیت دی، دا شعر د مضمون او ادبی فکر له پلوه هم پخوانی اریایی سندرو ته ورته دی، ځکه چی په پخوانو اریایی اقوامو کی (کوله-کول) پیر اهمیت درلود، او پر دغه کول باندی اکثر اجتماعی تشکیلات بنا وو، او دوی هر کله خپلی کورنی او کهولونه پیرول او کورنی یی د ټولو نعمتونو مرکز گڼله.^{۱۴} د شیخ بیټنی دا شعر که له ریگویدا سره مقابله کړو، نو د مضمون له پلوه له دی مناجات سره نژدیوالی لری: خدای د ژوند واکمن دی، مالک الملك دی، دی ښاغلی کورنی سرو ته ورکوی. خدایه موږ ستا مریی یو، بی اولاده، بی

^{۱۴} د گوستا لوبون تمدن هند ص ۱۸۸

ښيگڼې مو مه وژنه ...^{۱۵}

اسماعيل

د پښتو مورخان او د اسماءالرجال خاوندان ليکي چي اسماعيل په اصل د شيخ بيټني زوی، خو د خپل تره سربڼ په کور کي لوی سوی و نو ځکه په سربڼ مشهور دی، لکه سليمان ماکو چي ليکي: اسماعيل د شيخ بيټني په کور کي لوی سوی و، او د سليمان په غره کي ميشته او هم هوري وفات سو. دا مورخ وايي: د اسماعيل مرقد واقع د کسی پر غره چي زه هلته تللي وم...

دغه روايات نعمت الله هم کټ مټ په مخزن کي داسي تاييد کوي: چون اسماعيل به سن رشدی رسيد و از رياضات شاقه به مراتب ولايت رسيد و اين شيخ اسماعيل سربڼی پسر حضرت بيت است... شيخ اسماعيل سربڼی قدس سره صاحب عبادت و رياضت شاقه بود و مقتداي وقت به علوم ادني، کاشف اسرار طريقت و حقيقت بوده در ولايت (روه) چون به وطن ماطوف رسيدند به مقام خواجه منزل گرفتند و خلایق از جايبهای دور به ملازمت شتافتند. سليمان ماکو او نعمت الله هروي دواړه وايي چي د اسماعيل د ژوندانه ځای کوه سليمان و، بل ځای نعمت الله مورخ تصريح کوي چي د ده مزار په هغه ځای کي دی چي وازه خوا يي بولي او وازه خوا د سليمان د غره په لمنو کي ده. علاوه پر دغه په پټه خزانه کي هم د اسماعيل احوال ليکل سوی او وايي چي دی د خرنبيون معاصر و، ځکه چي د خرنبيون وفات په ۴۲۱ ه کي دی نو مور د اسماعيل د ژوند عصر هم دغه گڼو.^{۱۶}

اسماعيل د خپلي کورني مشهور عابد او د خدای دوست سړی و، د مخزن افغاني له رواياتو څخه ښکاري چي دی له خپله کوره په سياحت هم تللی و، او له لويو اولياوو سره ملاقي سوی و.

---

^{۱۵} ريگويدا، باب ۷، ف ۶، سندره ۷

^{۱۶} پټه خزانه د ۲۱

د اسماعیل اشعار

د اسماعیل اشعار مور ته په دوو وسیلو را رسیدلی دی، لومړی شعر یی هغه دی چی سلیمان ماکو پخپله تذکره کی په دی ډول را نقل کړی دی: نقل کاوه سی چی شیخ ملکیار ستانه تل تر تله د شیخ اسماعیل ستر ستانه پارکی ویل او برغ به یی کاوه دا شیخ د سرین زوی و.

تنبته وکړه له ابلیسې   چی ابلیس لعین بنکاره سی

ټول پارکی په متن کی راغلی دی. د اسماعیل یو بل شعر چی د ده پر خاندانی احساساتو دلالت کوی ، د پتی خزانې لیکوال په دی شرح لیکي: هسی وایی چی یو وقت خرشبون بابا د اسماعیل د سرین او بیټنی نیکه په مخ کی ناست و، د دوی کور و د کسی پر غره نو خرشبون د پلار او تره له خوا په تگ او رخصت مازون سو، اسماعیل نیکه داسی ناری وکړلی:

که یون دی یون دی	مخ کی بیلتون دی
که وروره وروره	خرشبون وروره
ته چی بیلتون کړی	زما ویر وگوره
چی خئی مرغی له	توری کرغی له
همزولی پاته	خئی چی برغی له
د خدای دپاره	خرشبون یاره
چی هیر مو نه کړی	زموز کول واره
زړه می رپیږی	یار می بیلیږی
بیلتون یی اور دی	خان په سوخیږی

لکه چی معلومه ده اسماعیل بو روحانی او د متصوفینو مل سړی و، نو ځکه د ده په لومړنی شعر کی د وعظ او تلقین او نصیحت رنگ سته. او ځینی عربی لغات هم پکی راغلی دی، چی د ده روحانی حیات بنکاره کوی، اما دوهم شعر خاص په ملی وزن دی او د پښتو ژبی د مخصوصو عروضو او آهنگ نمایندگی کوی، او پردی لغات هم نه لری، نو ځکه ویلای سو چی دا شعر هم د پښتو ژبی په زړه دوره اړه لری، او په هغو اشعارو کی حسابیږی، چی

د نورو ژبو اثر پر لږ سوی دی، او داسی ناری تر اوسه هم د پښتو ژبی په افسانو کی سته چی شعری وزن او عروض یی مخصوص دی، او په یوه خاص آهنگ ویل کیږی.

ملکیار غرشین

غرشین د پښتنو یو مشهور ستانه قوم دی، چی پخوا یی یو وچ غر سر سبز او آباد کږی و، نو ځکه دوی غرشین بولی، او دا قوم د کندهار خواوو کی اوسی او په شمیر پیر لږ دی.^{۱۷}

ملکیار له دغه قومه یو خورا ستانه او مشهور سری دی، چی د پښتنو مورخانو د ده ذکر پخپلو مشاهیرو کی راوړی دی. نعمت الله هروی لیکي چی: ملکیار د شیخ ابوبکر طوسی معاصر او په پېلی کی یی یو ځای درلود، چی سلطان شهاب الدین غوری د ملتان د یرغل پر وخت ده ته بخښلی و، او د ده مرقد هم هوری دی.^{۱۸}

دا روایت چی نعمت الله کښلی دی، څو سوه کاله دمخه سلیمان ماکو همدغسی روایت راوړی دی او ځنی ښکاری چی د ملکیار د ژوند وخت د سلطان معز الدین غوری عصر و او دی په جگړو کی د سلطان ملگری هم و ځکه چی سلطان لومړی پلا پر ملتان په ۵۷۱ ه حمله کړی وه، نو د ده د حیات زمانه هم په دغو وختو کی تخمین کولای سو.

سلیمان ماکو د ده په احوال کی هسی لیکي: نقل کاوه سی چی په روزگار د غازی شهاب الدین چی پر کفر یرغل و، شیخ ملکیار چی د غرشین ستانه و هم ملگری و د شهاب الدین چی په پېلی کی هغه ستر واکمن ټاټوبی وروښانده، او هم هوری مړ سو. نقل کاوه سی چی په جوبله کی مسلمانان تر شا ولاړه، او کفارو بری وکړ، لیری نه و چی مسلمانان سی د کفارو په کتارو پینا، او دښنه بری وکړی، چی ناڅاپه شیخ ملکیار راغی، او پر دښن (بی) یرغل وکاوه او پیر زښت (بی) ووژل. نورو مسلمانانو هم د ملکیار تر اړخ توری وکښی او سره ومروړل (بی) دښنه. ستر څښتن دوی ته په مرانه د شیخ ورکړه لو سوبه او بری چی پخوا هم نه و په برخه سوی د چا هیڅکله، په هیڅ ځای کی.^{۱۹}

^{۱۷} حیات افغانی ص ۱۵۲

^{۱۸} مخزن افغانی قلمی

د سلیمان ماکو له دغه بیانه ښکاری چی ملکیار یو غښتلی او توریالی سړی هم و، او د توری او ادب له څښتنانو څخه و چی د سلطان سره یی په جهادو او جگړو کی ملگری کړله، داسی ښکاری چی ملکیار تر جنگیالی توب او توریالی توب علاوه، ادبی ذوق هم درلود، پخپله هم شاعر و، او د نورو پښتنو شاعرانو اشعار یی تل لوستل، لکه چی سلیمان ماکو د شیخ اسماعیل سرپنی شعرونه د ملکیار له خولی را نقل کړی دی.

د زهد، تصوف او عرفان له پلوه هم ملکیار ښه شهرت لری. او مورخان د ده له نامه سره پران هم لیکي او د ده عرفانی شهرت دونی ډیر و چی تخمینا دوه نیم سوه کاله وروسته سلطان فیروز شاه (۷۲۵-۷۹۰ هـ ق) ډیلی ته نژدی فیروز آباد بنا کړ نو هلته دی پاچا د شیخ ملکیار پران په یادگار یو سرای هم جوړ کړ چی د هغه عصر مورخ ضیا الدین برنی یی په ۷۵۸ هـ ق کال ذکر کوی لکه چی مورخان تصریح کوی.^{۲۰} ملکیار په دهلی کی اوسیده، او هم هوری مړ سو، او په دغه ښار کی د شیخ ابوبکر طوسی له مزاره سره یو ځای ښخ دی او سلیمان ماکو د ده یو شعر داسی را نقل کړی.

پر هغه میدان کی شیخ ملکیار د سلطان معز الدین د لښکرو سره یو ځای جنگیدی او نژدی و چی د سلطان لښکر ماته وکړی، نو دی توریالی ادیب او عارف یوه د ننگ او جنگ سندره وویله، او لښکریان یی همت شجاعت او توریالیتوب ته تشویق کړل. څو په پای کی بریالی سو، او د جنگ پر ډگر یی سوپه په برخه سو.

سلیمان لیکي: په جویله کی ملکیار دا پارکی وویل غازیان وپاریدل او په څیر د زمیو ور توی سول.

څښتن مو مل دی   اوس مو یرغل دی   هیواد د بل دی

د ملکیار دا شعر چی په بشپړ ډول د تذکرة الاولیا په متن کی محفوظ دی، د قدیمو اقوامو د حسیاتو او رجز رنگ لری، له هغو سندرو څخه دی، چی پخوانو پښتنو به د جگری پر میدان ویلی، او مقصد یی دا و چی د زلمو احساسات تاوده کړی او پر جنگ یی ښه وپاروی. د دی شعر عروضی کیف او الفاظ او کلمات سوچه دی. او لکه نور وگړنی (عوامی) اشعار یو تکراریدونکی کسر هم لری. چی د هر بند په پای کی ویل کیږی، او د پښتنو د

^{۱۹} تذکرة الاولیا

^{۲۰} تاریخ فیروز شاهی ص ۱۳۴

مخصوصو اشعارو یو ښه خاصیت دی. شاعر په حقیقت کی یو مبلغ هم دی، او په هر ځای او هره موقع کی د خپلو ویناوو د اغیزمن کولو لپاره د بیان طرز او اسلوب داسی ټاکی چی د ده وینا پر اوریدونکو باندی اغیزه وکړی او د شعر مقصد حاصل شی.

په دی پارکی کی هم ملکیار د غوری سلطان د جنگیالو د پارولو دپاره دوی ته داسی خطابونه کړی دی، چی باید په اوریدلو یی متاثر سوی وی، او په دوی کی یو ملی او دینی احساس پیدا سوی وی. دا پارکی بیله نومو نور ټول سوچه پښتو دی، او په آخر پارکی کی (ملا) د ملگری او همراهی په معنی زره کلمه ده، چی د اسعد سوری په قصیده کی هم راغلی ده. او له دی څخه هم ښکاری چی دا شعر د پښتو ژبی په قدیمه دوره اړه لری، او په دغه وخت کی لا داسی قدیم کلمات مړه نه وه او له استعماله نه وه لویدلی. د پښتو په پخوانیو اشعارو کی د امیر کروړ سوری تر شعر وروسته دا لومړی جنگی اثر دی، مگر فرق یی دوی دی، چی امیر کروړ پخپل شعر کی د یوه زبردست او غښتلی قاید رنگ لری او د یو نامور اتل په ډول شعر وایی خو ملکیار دلته د یو مبلغ په دود خبری کوی، او غواړی چی ملی احساسات په دینی تبلیغ کی وغورځوی او له خپله عرفانی مقامه هم کار واخلي، او د شعر په وسیله د لښکرو روح تقویه کړی نو ملکیار په پخوانو شاعرانو کی هم عارف و هم شاعر، هم جنگیالی او دا دری سره خواوی د ده په شعر کی سته.

قطب الدین بختیار

قطب الدین د احمد زوی د موسی لمسی په قوم پښتون بختیار او د خپل عصر له نومیالیو څخه چی تر اوسه هم په هند کی لوی شهرت لری. پردیو مورخانو دا سړی نه دی پیژندلی او د ده پښتونوالی ذکر یی نه دی کړی. مگر د پښتنو مورخانو دی د پښتنو په عرفانی مشاهیرو کی راوړی دی. نعمت الله په مخزن کی د ده مناقب په تفصیل راوړی، او داسی وایی: حضرت خواجه قطب الدین بختیار کا کی قدس الله سره نام پدر شان احمد بن موسی است ساکن اوش بود که از توابع بغداد است، و تولد آن برگزیده در سنه پانصد و هفتاد و پنج اتفاق افتاد، چون سال عمر ایشان به بیست و پنج رسید، حضرت معین الدین سجزی با آن مکان تشریف آورد خواجه قطب الدین بختیار دست انابث بذیل هدایت ایشان در آورده مرید شد... بعد بر فاقه شیخ جلال الدین متوجه هندوستان شدند در بلده ملتان به

غوټ العالم شيخ بهالدين ذكر يا ملاقات نمودند...^{۲۱}

په دې ډول نعمت الله د پښتنو مورخ قطب الدين بختيار د خپل کتاب په پيرو ځايو کې دې (قطب افغان) بولي، او د ده د نورو هم قومانو مشاهيرو نومونه هم راوړي لکه خواجه يحيى بختيار، شيخ شهاب بختيار شاه ابوبکر بختيار او نور.

دا خو ښکاره ده چې بختيار د پښتنو يو خورا مشهور او ستانه قوم دى، چې تر اوسه هم د سليمان غره په شا او خوا کې پوندگي او سوداگري کوي، نو ځکه چې پردې مورخان د پښتنو په دغه قوم نه و خبر نو يې قطب الدين پښتون نه دى ليکلى، تش د ده سره بختيار ليکلى، فرشته وايي چې دې په اوش کې زوکړى دى، چې د ماوراء النهر له ښارو څخه و^{۲۲} ابو الفضل هم دې د فرغانې د اوش بولي.^{۲۳}

اوش يا اوچ خو دوه زاړه ښارونه وه چې د سيحون پر هغه بله غاړه ودان وه^{۲۴} ابن خردابه وايي: دا يو لوى کلى و چې له قبا څخه اوه فرسخه ليرى و او اوزگند ته لس فرسخه پروت و^{۲۵} ياقوت هم دا دوه کلى بيل بيل يادوي اوش له فرغانې څخه او اوچ د سيحون پر غاړه کښى^{۲۶} نو که موږ د نورو مورخانو دغه قول چې قطب الدين په اوش کې اوسيده منو ځکه چې د ده پښتنواله پښتنو مورخانو تصديق کړى ده، نو دا ويلاى سو چې د ده نيکه يا پلار به هغى خوا ته تللى او قطب الدين به هلته زوکړى وي. دلته دا خبره هم د غور وړ ده چې زموږ پښتون مورخ سليمان ماکو په خپله تذکره کې د دې قطب الدين ذکر داسې کړى دى نقل کاوه سى چې بختيارى ستر ستانه و، له د نه څرگند سوې دى، هغه کرامات چې مو وگروهيد او پر نړى (يې) د ستن پلار و د قطب تللى و له بختيارانو څخه او ميشت و پر ايواد چې سند باله سى.^{۲۷} دا روايت خو د قطب الدين د نيکه تگ له خپله وطنه ثابتوى، مگر د ماوراء النهر پر ځاى

^{۲۱} مخزن قلمى افغانى

^{۲۲} تاريخ فرشته ص ۳۲۸

^{۲۳} آئين اکبرى ج ۲ ص ۱۶۹

^{۲۴} حدود العالم ص ۲۴

^{۲۵} المسالك و الممالك ص ۳۰

^{۲۶} معجم البلدان ج ۱ ص ۳۶۸

سند بنیې که مور دقت وکړو، په سند کې هم په دغو وختو کې یو ښار ودان و چې اوچ یا اوچه بلل کیده، مورخان یې د سلطان معز الدین غوری په فتوحاتو کې د ملتان سره یوځای راوړی^{۲۸} او دا ښکاری چې اوچ د سند یو مشهور ښار و.

نو که د قطب الدین پلار او نیکه په دغه ښار کې اوسیدلی وی ځکه چې د قطب الدین او د ده د پلار نور عرفاني معاصرین هم په ملتان کې و، نو به د سلیمان ماکو قول اصح وی، په هر صورت قطب الدین خو پښتون و، چې یې له خپله قومه بختيارانو څخه تللی یا د سند په اوچ یا د ماوراء النهر په اوش کې اوسید، لکه دمخه چې وویل سوه، په هند کې یې شهرت موندلی دی.

قطب الدین د مخزن افغانی او ائین اکبری او مخبرالواصلین په قول د لومړی خور په ۱۴ په ۶۲۳هـ او (فرشته ۶۳۴هـ) د عمر پر ۴۸ کال وفات او په دهلی کې ښخ سو، چې تر اوسه یې مزار ډیر مشهور دی.

د قطب الدین اشعار

د قطب الدین علمی او عرفاني شهرت خو له تیرو لیکنو څخه تاسی ته ښکاره سو، چې دا نومړی بختياری پښتون په عرفاني دنیا کې ځونی لوړ مقام لری، او اکثر د اولیاوو تذکره نگاران د ده احوال ذکر کوی. مگر دا عارف د پښتو یو خورا ښه شاعر هم دی، چې سلیمان ماکو یې پخپله تذکره کې د مناقبه تر شرح وروسته یوه عشقی سندرې هسی را نقل کوی، او ځکه چې سلیمان د ده معاصر دی، نو یې قول د منلو وړ هم دی: بختيار په پښتو سندرې کرینه اوبنی تویینه، خدای ته نارې کړی، غلبلی کړی، پارکی لرینه چې یو یې دا دی:

ویر می زره سوری سوری کر
راته وگوره ملوکی!

په دی شعر کې د پښتو شعر زور اثر او سلاست سته، یوه پردی کلمه په ګډه نه ده، او د ادا ډول یې هم ساده اما ډیر بلیغ دی، د مینې واردات او د مین زره احساسات یې ښه پکی څرګند کړی دی. دا شعر لکه اوسنی عامیانه اشعار تکراریدونکی کسر هم لری. داسی

^{۲۷} د سلیمان ماکو تذکره

^{۲۸} تاریخ معصومی ص ۲۳، تاریخ مبارک شاهي ص ۵-۶، طبقات اکبری ج ۲ ص ۶۲

ښکاري چی قطب افغانی د مینې په دنیا کی تاوده جذبات لرل، او سلیمان ماکو چی د ده معاصر دی، دغه عشقی احساسات یی په داسی ډول بیانوی: تل ژاری، او ناری او غلبلی کړی، او د عشق سندرې لولی، له دغو عشقی نارو او سندرو څخه یوه سندره اوس مور ته پاته ده، چی د شاعر د زړه درد او سوزناکه جذبات ښکاره کوی

قطب یو د پارسی لوی دیوان هم لری، چی ټول عشقی غزلیات دی او له هغو څخه هم د ده عشقی جذبات ښکاري، مگر په پارسی کی د ده اشعار ډیر ښه بلیغ او روان نه دی، ځکه چی اصلی او مورنی ژبه یی پښتو وه، نو یی په پارسی هغسی اشعار نه دی ویلی چی د پارسی د لوړو شاعرانو سره مقابله وکړی، په اکثر پارسی اشعارو کی تعقید او شعری عیوب سته، لکه دا شعر:

هر که رابر سر کوی تو مقامش باشد شریب وصل تو هر لحظه به کامش باشد
په لومړی مسری کی (را) او بیا مقامش (ش) بیخونده دی، او دا دواړه په یوه جمله کی په دغه ډول سره یو ځای کول هم د بلاغت له اصولو سره نه ښایی، که دا لاندی ابیات هم ولولی، دغه خبره به ښه څرگنده سی، او هم به مو د ده د پارسی کلام نمونه لوستلی وی.

ای خاک درت به فرق سر تاج	محتاج تو هم غنی و محتاج
هستی وجود عاشقان را	کردی که به کرشمه تو تاراج
از دولت عشق تو دل من	چون بحر عمیق گشته موج
از مملکت وجود عشقت	هر چیز که بود کرد خراج
خامی که زنده ام از انا الحق	بر دار زینش همچو حلاج
محتاج تو قطب دین نه تنهاست	باشد بتو کاینات محتاج

که د دغه پارسی دیوان انتساب قطب افغان ته ثابت سی، نو به مور ووايو په رښتیا چی دا د یو غیر پارسی زبان سړی کلام دی، چی پارسی یی خپله ژبه نه وه او یو پښتون به داسی ماته گویده پارسی وایی. که څه هم لوړه غزله د ویونکی د فکر پوځوالی ښیی خو ژبه یی هغومره پخه، سوچه او خوږه نه ده.

هدیه کتابخانه

فصل

بسم الله الرحمن الرحيم

وایم مگر و سیاسی د لوگانا و نذا و درود پر محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم برتری با در د کونینوا و رحمت ز غلبه نوی نوی رختنوا د اونی د بغه اشتاز کتر آل او بارانوی زوینده ایمان پادوی درویشان اما بعد از غزیه خاوری سلیمان خوی دایر خان ما کوهستانی بی پویا در غسان نویسنه او پد مکر و با ایم پسر دوه لسن شتر صوه د سحری تلمی عم او در استخا پ انفراد کلبو کر جهنم او مر از قد او لیا او و اولیوم لیل ز فیر لوری م کا مازن بر نزل او دوی پسته من خا لکای غم او بر کله سار و رتة دلار بجلی د بفره پ کور کس کشتم زو تا کسم و کا و در بیور با پاشد ز اوله خسته ام شتون شو ای او د خور میرانو و کا و او دوی بی بغه و بنا و با مت کرد او پنا که نیلوی او س د خور قدوة او گواصلن شیخ شیخ بتهنی می د خدای بی پیر ند گلوی تر مکر لوی کا او ز بر کقل کاندی بی شیخ بتهنی نویسک بی عمر د کسی بانگما او مایه دیره او د ب بر کد خستینر با نر او اوزة بیو پ شپوب د خدای پیمبارت تحت بر د

نقل سنی کاندی یا لوفچی پ روزگار د شیخ بتهنی کس دده و او و چی سمر بن نوید او پیر شیخ آ خوراکران و سمر بن ندر لزا من او بر کله پ لیل خیل و و روت بقتن خیل خوی اسما عیل و رکاده او لوی سو د سمر بن پ کال خدای مهربان د اسما عیل پ برکت شرم من ت نصیب ک دوشی زاد من بی او س تر و س تر و کونون د بغه د اسما عیل مرقه مبارک واقع د ک د کسی پیر غر خیزه ملته تلمی و م نقل کاندی بی بتهنی سپان بزیر کس فوده ب بر کله خستینر ستانیر او رب ت ت ب د رتو است کا و به پجا زا پ کال او د سمر بن او بر کله بی کول کس برکت کبسم ده با دار قبول تر د رتو خواست او ده که سوره که د بتهنی د رتو

چپ کرل فقل کاوم شی پی شیخ سیتی سید اثر
 دیر دا سندی لولول او کسی غ کینس ب
 گبر چید پیشی لوی خرای لوی خرای شاپ
 مین پ سر بجای غ ولاردی در ناوی کینرا
 لقل ژوی پ بجاری کین دلته د د غرو طسی
 ز صبر کزدی دیکن پینی داو کتم چه پیر کزی
 خدای لوی لوی خدای دلته لبر ز صبر اور
 بل دی ووره کورگی د و و یور بل دی
 صین ستا کین صبر همیشه بو بل د پچاپ
 مله تلک نه یو مسک و مرکز نغبنه
 ستا د و و و دلته ناد د اپا از ستا خدای خدای
 لوی

تله کاوه شی پی ر روزگار د خاری شهاب الدین پی پی نور علی و
 شیخ ملک از پی غ شینستان م م ملکی و دشهاب لبرین پی
 د این شی نغنه ستره احسن لونی و وینا نره او م سوری کامر
 شو فقل کاوه شی پی پ بوبله کین لمان ته شاکو لدر
 لغار مری و کولر نام پی سلیمان شی کجا و کجا و کجا و کجا و
 بنا او دینته بری د کرمی نا تاپ شیخ طهارتی او سردین
 غل و کاوه او د نر رست و فوژل لور و مهلا نافر م
 د ملکبار ترا سچ لوری و کبسی او دینته سر و موم و مل
 دینته ستر نشتن روی ت پ سهران د شیخ و و و و
 لوسوب او بری پی کوا م نرو پ بر نر شوی د
 با شیکل پ شیخ تان کین پ بوبله کین طهار د
 با کوی و دهل پی غازیان و پیا اویا او پ نر د ز مریو
 ورتوی شول شندر مومل دی اوس صویر غل دی

اسواد د بل دکل فایزاد گوری تختین موصل دی قوری تری
 کمریاد بن مری کمری منگی سر کمری نکلد بیستو
 نشانی موصل د کل تک تک کمری زردون پر برک سو
 بی زمری یون اسلام را بخزده تختین موصل دی
 غلز بانو راشن تولا شاه و خواجی دشهاب سیاهلانی
 موصل دی قلعه و ده شاخ پی شیخ گلستان به نقل تله
 شیخ امینل سترستان پارکی و پل او بدو بیست
 دایچ د سر بی بویه و تهنه و کمره بلبل صبی ابلیس
 لعین بنکاره شی مله و کمره پوشه شما تولا نرغان تورا تیا
 سری و ران شایه بلبله شوخ دیس پیکاره شی سری
 و بیست تله کمری ابلیس نرغان کی نوری مله تدراره
 شاکه سری ابلیس تدراره کمری کمره د پیکاره شی
 او

نقلی کاه و شش پی بختیار من سترستان
 این سترستان شوی دی بختیار کرامات پی مو
 و کتل زده و پیل موسی پی ستر پلاره و د قطب
 تله کمری بختیار انوشیروان بهشت و پیر الواد
 پی سیند بلبله کمری بختیار بختیار موسی شیخ
 انکرت لومستان و کمری دستر لاس
 نیو و کمره بید او پر نرغان دستن به عنوا
 و کمره بید ب را بلبل بیست تله بختیار
 شور و کمری بختیار پیستون زده کمری بختیار

تویو بینہ نند اسی تہ مار کد غبلی کد پاد کس لربینہ پی
یہ دادی عیدم زیرہ سوری سوری کہ رات و
گورہ ملوکی پیلٹون کی دریا مسم رنور من زہ کی گویا
راست و گورہ ملوکی راستہ گورہ ملوکی دیلیتون اور و
بل دی نر کد می زہ کی تو بی لیو نی م دین تو نیم زہ
مگر پلوٹی رات و گورہ ملوکی رات و
گورہ ملوکی رات و گورہ ملوکی غور و لی دی اور
بل دی اور زہ پ زہ کی بل دی زہ سختیار ناوری
ایری شوم پد ر شوی م کو کل دیار رات و گورہ ملوکی
رات

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**